

Konservatismen

konservatism subst. -en

ORDLED: kon-serv-at-ism-en

politisk åskådning som motsätter sig (större) samhällsförändringar.

HIST.: sedan 1847.

(Källa: Nationalencyklopedins ordbok)

Visst är det spännande med det som är nytt och fräscht. Det okända och annorlunda känns lockande, och de flesta av oss är intresserade av nyheter och trender.

Samtidigt är det tryggt med det gamla vanliga. Det hade varit jobbigt att leva om man aldrig riktigt visste hur morgondagen skulle se ut. Vi vet vad vi har, men inte vad vi får.

Dessutom vill man faktiskt inte ändra på allt. Tänk bara på våra traditioner. Hur ofta hör man inte folk säga att julafton, födelsedagar och andra högtider ska firas på exakt samma sätt som när de själva var barn? Andra måste ha fil och flingor till frukost, eller sätta på sig kläderna i en viss ordning, annars känner de sig helt vilsna.

De flesta av oss är kort sagt lite konservativa när det gäller vardagslivet.

Vem är konservativ?

Ordet konservativ kommer från latinets *conservare* och betyder bevara. Det är ett ord som vi känner igen från olika håll, till exempel konservburk och konservator. En konservativ person vill att allt ska vara ungefär som förr, och är kritisk till tvära och snabba kast.

Den som först lanserade begreppet konservativ i politiska sammanhang var fransmannen *René de Chateaubriand* (1768–1848). Det var i början av 1800-talet, men tanken på att hålla fast vid gamla traditioner och motverka förändringar har förstås funnits mycket längre än så, ända sedan människan började syssla med politik för tusentals år sedan.

Vilken inställning har då konservativa till betyg, EU, invandring, skatter och växthuseffekten? Den frågan går inte exakt att svara på. Konservatismen tar inte ställning i olika sakfrågor, utan är i första hand en inställning till tillvaron, som bygger på att man vill värna om traditioner och det som anses vara rätt och riktigt just nu. Det finns alltså ingen given mall för hur ett konservativt samhälle ska se ut.

Konservativ eller reaktionär?

De traditioner och sedvänjor – det vill säga den kultur – som vuxit fram i ett land under hundratals år har, enligt de konservativa, ett stort värde. Det är inget man ska göra sig av med bara för att pröva något nytt som vi inte vet något om.

Men det är inte detsamma som att allt måste vara exakt lika år ut och år in. Även konservativa accepterar förändringar, så länge syftet är att bevara den grund som samhället vilar på. Att riva upp allt med rötterna för att skapa ett bättre samhälle med hjälp av några nya politiska idéer är dömt att misslyckas.

Många tror att konservativa är kritiska till alla nymodigheter, men det är alltså fel. Det enda man kräver är att utvecklingen går långsamt och försiktigt. De som enbart ser bakåt och vill att allt ska vara exakt på samma sätt som förr är reaktionära, inte konservativa.

Ordet "reaktionär" kommer från Frankrike. Så kallades de som ville att allt skulle återgå till hur det var före revolutionen 1789, det vill säga då all makt låg hos kungen och adeln. På motsvarande sätt beundrar dagens reaktionärer det förflutna, känner sig främmande inför vår egen tid och är rädda för framtiden.

Är Sverige ett konservativt land?

Människosyn

Man kan beskriva konservatismen som lite försiktig och rädd. Dessutom har den en negativ – eller pessimistisk – syn på den enskilda individens förmåga och möjligheter. Den vanliga människan framställs ofta som svag och oförnuftig, vilket gör att hon behöver hjälp och vägledning.

Adeln
Kungen - Gud
Präster

Den här synen på människan leder till att konservatismen anser att **staten är viktigare än de enskilda individerna**. Under statens beskydd blir vi alla en del i något mycket större och förnuftigare. Ensamma är vi däremot inte mycket värda.

Konservatismen betraktar inte människor som jämlika, utan menar att det finns stora skillnader i våra möjligheter att lyckas i livet. Det betyder att det är naturligt med **skillnader mellan olika grupper och personer**, till exempel när det gäller **inkomst och förmögenhet**. Men det betyder också att de som är **starka och kloka har ansvaret för att styra och hjälpa** dem som har **sämre förutsättningar**.

Även om varje individ har brister uppfattas mänskligheten i sin helhet som något bra och starkt. Alla människor – oavsett förmåga – behövs för att samhället ska fungera, och de institutioner som vuxit fram under vår långa historia, till exempel familjen och staten, har visat sig vara tåliga och fungera bra i praktiken. Inte så att de är perfekta, men de utgör ändå en stabil grund att bygga vidare på.

När dök konservatismen upp?

I jakten på den moderna konservatismens rötter hamnar vi i 1700-talets **Frankrike**. Det var ett tämligen stillastående samhälle, där det mesta var sig likt från en generation till en annan. En liten förmögen grupp, med **kungen i spetsen, levde gott medan den stora massan hade det besvärligt**. Den som växte upp i en fattig miljö hade nästan ingen chans att på egen hand förbättra sin livssituation. För att få ett fint arbete, göra karriär och bli förmögen måste man tillhöra rätt familj.

De här orättvisorna ledde **till starka protester från de liberala**, eftersom det stred mot tanken om alla människors lika värde. Många begåvade ungdomar stoppades i sin karriär, och det gamla samhällssystemet förhindrade konkurrens och nytänkande inom industrin. Dessutom hade vanligt folk inget politiskt inflytande. Demokrati existerade inte, utan **makten låg hos kungen, adeln och kyrkan**.

De konservativa kunde delvis hålla med om att det fanns problem, men **man ville gå försiktigt fram och bygga vidare på de värderingar som styrde det gamla samhället**. När revolution bröt ut i Frankrike 1789, och **kungen tvingades bort med våld**, var upprördheten därför stor bland konservativa runt om i hela Europa. Man riktades stark kritik mot de nya maktavarna och deras tal om "frihet, jämlikhet och broderskap".

Teknik!

Förklara.

Edmund Burke

En av de främsta kritikerna av den franska revolutionen var engelsmannen *Edmund Burke* (1729–1797). I boken *Reflektioner om franska revolutionen* hävdar Burke att revolutionen var alldeles för kraftfull – eller radikal – och därför bara orsakade kaos och ny ofrihet. Det går inte att ändra ett lands politiska institutioner över en natt utan att ta hänsyn till de traditioner som finns. Ett land kan inte skaka av sig sitt förflutna med våld, var Burkes slutsats.

Det betyder inte att Burke var motståndare till människors frihetssträvanden. Han stödde till exempel de kolonier i Amerika som försökte bryta sig loss från Storbritannien. Problemet i Frankrike var att revolutionsledarna predikade jämlikhet. Det skapade i sin tur falska förhoppningar, eftersom jämlikhet enligt Burke och andra konservativa aldrig går att uppnå. Vi människor är helt enkelt för olika varandra.

Fransmannen *Joseph de Maistre* (1753–1821) var inne på samma spår. Framför allt kritiserade han tron på att man kan ersätta ett gammalt fungerande samhälle med ett nytt enbart genom att utgå från teoretiska idéer om frihet och jämlikhet. Enligt de Maistre tar ett sådant synsätt inte hänsyn till ett lands historiska bakgrund. Resultatet blir att de nya makt-havarna tvingas använda terror och förtryck för att rensa bort det gamla, precis som under den franska revolutionen.

Konservatismen motsätter sig alla former av revolutioner. Finns det ändå tillfällen då en revolution trots allt är det bästa alternativet?

Hur ser konservativa på statens roll?

Många drömmer om en tillvaro utan stat och myndigheter där man fritt kan göra som man själv vill. En omöjlighet, säger den som är konservativ. Det behövs regler och lagar för att vi ska kunna leva tillsammans. Utan en stark stat blir det rörigt och fritt fram för våld och kriminalitet, det vill säga *anarki*.

För att skapa ordning och reda anser den konservative att vi måste offra en del av vår personliga frihet för helhetens skull. På så sätt kan ett land och dess kultur skyddas och utvecklas i lugn och ro. Staten garanterar också att olika grupper kan leva i harmoni med varandra, utan konflikter och bråk.

Som skydd mot både inre och yttre fiender behövs lagar och domstolar samt en välutrustad militärmakt och poliskår. Det är en av statens viktigaste uppgifter. Därför brukar man ibland lite skämtsamt sammanfatta konservatismen med slagordet "lag och ordning".

Konservativa har en positiv syn på den starka staten. Till skillnad från liberaler anser man att staten har ett egenvärde, eftersom den bevarar den kultur och de traditioner som har förts vidare från tidigare generationer. För liberaler är staten däremot enbart ett verktyg för att skydda den enskilda individens rättigheter och intressen.

Friedrich Hegel

En av de konservativa tänkare som funderat på statens roll är tysken *Friedrich Hegel* (1770–1831). Han menade att staten stod över de enskilda människorna. Genom att staten finns, upphör vi att vara individer och blir en del av något mycket större och förnuftigare. Människor dör, men staten består, skulle man kunna sammanfatta Hegels synsätt.

Samtidigt menade Hegel att alla länder utvecklas enligt ett speciellt mönster. Det går till så att något nytt och bättre uppstår när två motsatta samhällsförhållanden ställs mot varandra. För att beskriva Hegels syn på samhällsutvecklingen brukar man tala om *dialektik*.

Tanken bakom dialektiken är alltså att en historisk period alltid ersätts av en ny, som ser helt annorlunda ut. När den franska revolutionen avskaffade kungamakten blev plötsligt allt tillåtet. Men den totala friheten ledde snart till terror och förtryck, och ur den motsättningen växte enligt Hegel något nytt och bättre fram, nämligen Napoleons kejsardöme.

Hegels syn på hur historien utvecklas har inspirerat många andra tänkare. Den mest kända av dessa är Karl Marx, vilket kanske är lite oväntat. Karl Marx är nämligen socialismens stora namn, alltså den ideologi som anses vara konservatismens motsats.

Från tes till syntes

Man kan förenklat beskriva Hegels dialektiska metod som att ett historiskt tillstånd (tesen) slår över i sin motsats (antitesen) som i sin tur övergår i ett tredje tillstånd som förenar och upplöser motsättningarna (syntesen).

Genom att vårda det arv vi fått från våra förfäder kan vi lämna det vidare till nästa generation i minst lika bra skick.

Vad säger konservativa om inkomstskillnader?

Den som är konservativ brukar prata med stolthet om sitt land. Man menar att dagens situation är ett resultat av många generationers arbete och ansträngningar. Det är vår plikt att vårda det arv vi fått av våra förfäder, och lämna det vidare till våra barn och barnbarn i minst lika bra skick.

Vi måste alltså med alla medel skydda det samhälle vi har. Misslyckas vi rivs alla traditioner upp med rötterna, vilket leder till otrygghet. Skulle till exempel skillnaden mellan rika och fattiga bli för stor finns risk för konflikter, som på sikt kan hota ordningen. Konservativa är därför positiva till olika insatser som gör att de som har det sämst ställt får det bättre.

Där har vi också förklaringen till att de konservativa var kritiska till 1800-talets industriella revolution. I de nya fabriker utnyttjades de anställda hänsynslöst, och deras bostäder var trånga, fuktiga och smutsiga. Även kyrkans inflytande minskade, samtidigt som traditioner och kultur suddades ut. Det här uppfattade de konservativa som ett hot, eftersom det öppnade vägen för grupper som ville störta det gamla samhället med våld, det vill säga göra revolution.

Ursprungligen ansåg de konservativa att överklassen med statens hjälp skulle beskydda och leda de svaga. De högsta klasserna hade därför rätt att njuta av en viss lyx, medan de lägre klasserna skulle acceptera sin situation. På så sätt undvek man bråk mellan olika grupper och samhället skulle fungera utan störningar.

De stora ekonomiska skillnader som följde i industrialismens spår gick dock inte att blunda för. Under 1800-talets senare hälft krävde därför allt fler konservativa att de sämst ställdas situation skulle förbättras och att barnarbete och andra missförhållanden skulle avskaffas.

Även i vår tid finns det konservativa som menar att statens befogenheter ytterligare måste utökas för att hjälpa sjuka, fattiga och handikappade. Ingen ska behöva frysa, svälta eller tvingas till brottslighet för att överleva. En sådan inställning utgör kärnan i det som brukar kallas *socialkonservatism*.

Typiskt för socialkonservatismen är att man betraktar samhället som en enhet, nästan som en levande organism, där alla delar hänger ihop och är beroende av varandra. Alla ska ha rätt till ett hyfsat liv, samtidigt som man måste acceptera skillnader i välstånd på grund av att människor har olika förutsättningar.

Finns det konservativa i Sverige?

Är konservatismen vanlig i dagens Sverige, frågar du kanske? Utan att fundera så mycket svarar de flesta nog nej på den frågan. Vi lever i ett modernt land där förändringshastigheten är mycket snabb. Nyheter och trender intresserar de flesta och religionen har tappat sitt grepp om människors tillvaro.

Men skrapar vi lite på ytan växer delvis en annan bild fram. De flesta av oss är konservativa när det gäller privatlivet. Vi gör vanligtvis som alla andra och tycker inte om snabba och oväntade förändringar.

Tittar vi i stället på de grundläggande politiska idéer som brukar förknippas med konservatismen – betydelsen av det kulturella arvet, familjen, nationen och religionen – finns det inget riktigt konservativt parti i dagens Sverige.

Däremot hittar man konservativa drag hos flera partier. De gäller främst *kristdemokraterna* och moderaterna. Vi kan även se konservativa tendenser hos *centerpartiet*, med sin nära koppling till jordbruket och landsbygden, samt – i en modernare form – hos *miljöpartiet*, som bygger sin politik på skyddet av miljön.

En av de svenska politiker som haft den tydligaste socialkonservativa profilen är *Jarl Hjalmarson* (1904–93). Han var partiledare för *högerpartiet*, som moderaterna hette tidigare, under hela 1950-talet.

På det ekonomiska området var Hjalmarson kritisk till att den offentliga sektorn hade blivit för stor och lanserade begreppet ägardemokrati. Med det menade han att människor skulle uppmuntras till privat ägande –

Konservativa håller till höger

Uppdelningen av politiska åsikter i en höger- och vänsterskala kommer från den franska revolutionen. De som försvarade den gamla ordningen, med kungen och adeln som samhällets självklara ledare, satt till höger i nationalförsamlingen, den franska motsvarigheten till vår riksdag. På motsatt sida, alltså till vänster, placerade sig de grupper som ville störta det gamla samhället. Allt sedan dess har höger förknippats med konservativa partier och vänster med socialistiska.

till exempel att äga sin bostad – och även spara pengar. På så sätt skulle de bli mindre beroende av politikernas beslut. Han kämpade också för att försvaret skulle rustas upp.

Efter avslutad politisk karriär blev Jarl Hjalmarson ordförande i Röda korset, och kom senare att engagera sig hårt för att de som satt i fängelse skulle få bättre förhållanden.

Intresset för kungahuset är stort i Sverige. Varför är det ett uttryck för konservatism? Ge andra exempel på konservativa företeelser i dagens Sverige.

Sammanfattning

- 1) Konservatismen menar att de traditioner och sedvänjor som finns i ett land har ett stort värde och bör bevaras. Därför ska också alla förändringar ske långsamt och försiktigt.
- 2) De konservativa vill ha en stark stat. Förutom att skydda landet mot inre och yttre fiender ska staten se till så att inga människor lider materiell nöd. Staten ska dessutom garantera att det inte uppstår konflikter mellan olika grupper. På så sätt kan samhället hållas ihop och fungera utan störningar.
- 3) Konservatismen erbjuder ingen definitiv mall för hur ett samhälle ska se ut, utan är i första hand en inställning till tillvaron. Den går ut på att man vill värna om traditioner och det som anses vara rätt och riktigt just nu.
- 4) De konservativa menar att jämlikhet är en omöjlighet, eftersom människor är så olika. Man ser individen som svag och oförnuftig, och därför behöver hjälp och vägledning. Den riktning som hävdar att staten måste ta ett stort ansvar för att hjälpa sjuka och fattiga kallas socialkonservatism.
- 5) Enligt konservatismen ska företagen konkurrera på marknaden utan att staten lägger sig i för mycket. På samma sätt är man för ett demokratiskt system med allmän rösträtt samt yttrande- och mötesfrihet. Samtidigt finns de gamla idealen kvar på andra områden, det gäller främst den positiva synen på religionen, militären och nationen.
- 6) Konservatismen har ingen stark politisk ställning i dagens Sverige. Däremot finns konservativa drag hos flera partier, det gäller främst kristdemokraterna och moderaterna.